

цілісність свого організму і скоюється зазвичай у стані афекту. Найчастіше це викликано надзвичайно негативними життєвими обставинами або значною моральною нестійкістю.

Для попередження девіантної поведінки підлітків в умовах воєнного стану важливо забезпечити їм достатній рівень соціальної підтримки та психологічної допомоги. Також необхідно створити умови для їх навчання та розвитку, що допоможе їм забезпечити свою майбутню стабільність. Щоб запобігти або знизити девіантну поведінку підлітків варто встановлювати правила та обмеження, забезпечити доступ до медичної допомоги та психологічної підтримки, а також створити можливість для спілкування та соціальної активності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Батищева Г. Анкета «Молодь і протиправна поведінка»: пошук причин, що спонукають до девіантних проявів поведінки. *Соціальний педагог*. 2018. № 11. С. 38–41.
2. Вольнова Л. М. Профілактика девіантної поведінки підлітків: навч.-метод. посібник до спецкурсу «Психологія девіацій» для студентів спеціальності «Соціальна педагогіка» у двох частинах. Ч. II. Практична частина. 2-ге вид., перероб і доповн. К., 2016. 193 с.
3. Оржеховська В. М., Пилипенко В. М. Превентивна педагогіка. Навчальний посібник. Черкаси: Вид. Чабаненко Ю. 2007 р. 284 с.
4. Седих К. В., Моргун В. Ф. Делінквентний підліток. Навчальний посібник із психопрофілактики, діагностики та корекції протиправної поведінки підлітків. 2-ге вид. К.: Видавничий Дім «Слово», 2015. 270 с.
5. Селютіна М. Профілактика та корекція девіантної поведінки підлітків. Із досвіду роботи куратора. *Завуч. Шкільний світ*. 2015. № 22. С. 12–18.
6. Христюк О. Л. Психологія девіантної поведінки: навч.-метод. посіб. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2014. 192 с.

СТИМУЛЮВАННЯ ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ СТУДЕНТІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Калашнікова І.М.

*Полтавський національний педагогічний університет
імені В. Г. Короленка*
innakalashikova@gmail.com

Ми всі перебуваємо в жорстких та безжальних реаліях війни. Вона прийшла раптово, «без дзвінка» та зруйнувала спокій, відчуття стабільності та впевненості в завтрашньому дні. Руйнівний та раптовий вплив на всі сфери життя українців викликає страх у дорослих і, особливо, у дітей. Це діти, які пережили бомбардування, артобстріли, ракетні атаки, які бачили смерті людей, зруйновані будинки, страшні пожежі; це поранені діти; це діти, які втратили близьку людину; діти - вимушені переселенці; діти військовослужбовців і волонтерів; діти полонених чи зниклих безвісти. Такі психотравматичні події, негативний

досвід та його наслідки будуть ще довго відбиватись на їх психічному здоров'ї, поведінці, здатності будувати конструктивні зв'язки та соціалізації в суспільстві загалом. Тому дітки дошкільного та молодшого шкільного віку дуже чутливі до стресових ситуацій та потребують особливого піклування, допомоги з боку дорослих та професійного психологічного супроводу.

Вкрай важливо надавати таким дітям можливість психологічної реабілітації та психосоціальної підтримки. Це може включати в себе індивідуальні консультації з психологами, групові сесії для спілкування з однолітками, а також участь у мистецьких та спортивних заняттях, що допомагають виражати емоції, знижувати стрес та ступінь тривожності. [1, с. 33].

Шкільні психологи при роботі з дітьми молодшого шкільного віку, постраждалими від воєнних дій, можуть використовувати комплекс діагностичних методик, спрямованих на виявлення їх психоемоційного стану. Для моніторингу соматичного стану дитини необхідно непомітно спостерігати за зовнішнім виглядом її обличчя, тіла. Коли контакт із дитиною встановлений, слід в'ясувати, чи є порушення сну, апетиту, головні болі, болі в животі, погіршення пам'яті і уваги. Адже порушення концентрації уваги та пам'яті, посилення серцебиття безсоння, нічні кошмари, є одними із найпоширеніших фізіологічних проявів посттравматичного стресового розладу [2, с. 95].

Виявити факти порушення психоемоційного стану дитини можуть допомогти спеціалізовані опитувальники, проєктивні методики та інших тестові матеріали. Ефективним є використання проєктивних методик, які є дієвими в плані встановлення контакту з дітьми молодшого шкільного віку, які, як правило, з цікавістю беруться за їх виконання. Під час взаємодії дитини із стимульним матеріалом дитина проєктує на нього особливості свого внутрішнього світу, свої переживання, конфлікти, потреби, тривогу.

Психологи можуть використовувати такі проєктивні методики, як: тест М. Люшера, «Вільний малюнок», «Автопортрет», «Незакінчені пропозиції», «Будинок. Дерево. Людина», «Неіснуюча тварина», «Малюнок сім'ї», «Намалюй людину».

Під час інтерпретації малюнків та розповідей дітей потрібно звертати увагу не лише на загальновизнані сигнали проявів тривоги та конфліктів, але й на специфічні деталі. Дітям молодшого шкільного віку часто важко самотійно впоратися зі стресом. Тому психологи працюють над вихованням у них навичок саморегуляції та використання позитивних стратегій. Це може бути розкрито через гру, малювання, використання методів релаксації та інших технік.

У дитини, яка була свідком воєнних дій, навіть у мирному житті, можуть з'являтися «спалахи» – підсвідомі негативні спогади, що розгортаються так реалістично, ніби події повторюються знову.

Такі спалахи з'являються тоді, коли певна дрібничка збігається з травматичним досвідом: якийсь звук, аромат, колір одягу. В такому випадку потрібна обов'язкова професійна психологічна допомога, оскільки ці спалахи суттєво псують життя дитини.

Важливе місце у допомозі дітям, постраждалим від військових дій, належить батькам, які повинні приділяти їм якомога більше уваги, займатися спільними справами. Психологи повинні працювати також із сім'ями, щоб допомогти батькам зрозуміти особливості психологічної реакції своїх дітей, вміти надавати їм емоційну підтримку та допомогти у подоланні травм.

Серед найбільш ефективних видів і форм психологічної допомоги сім'ям в умовах війни варто виділити такі:

- психологічне консультування (індивідуальне, сімейне);
- психологічна корекція, психологічна реабілітація;
- психотерапія (індивідуальна, парна, сімейна);
- тренінги з розвитку життєвих навичок членів сім'ї;
- групи взаємодопомоги і взаємопідтримки, психокорекційні групи;
- організація активного сімейного дозвілля.

Отже, психологічна допомога сім'ї в реаліях сучасності спрямована на пошук ресурсів сім'ї, відновлення психічного здоров'я, психоемоційної рівноваги, налагодження гармонійних відносин і позитивного клімату в родині.

Також, хоча зазначити актуальність проблеми підвищення кваліфікації психологів-практиків, які працюють в напрямку *«зцілення» дітей та їхніх батьків від тяжкої травми/ПТСР*, подолання симптомів стресу, афективних (наприклад, депресивних, тривожних), когнітивних та поведінкових проблем, комплексних станів тощо.

Гостро постає питання необхідності навчання українських фахівців науково-обґрунтованим методам лікування саме в цій галузі, створення нових проєктів, проведення різноманітних тренінгів із залучення міжнародних партнерів для обміну досвідом, створення супервізій та супроводу в консультуванні практикуючих психологів повинно набувати значної цінності в нашому новому реальному сьогодні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.

1. Литвиненко І., Цепло Ю. Психологічна допомога дітям молодшого шкільного віку, які є внутрішньо переміщеними зі Сходу України. Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського. Психологічні науки. № 2 (21), 2021. С. 33.
2. Основи реабілітаційної психології: подолання наслідків кризи. Навчальний посібник. Том 3. Київ, 2018. с. 95
3. Mannarino, A. P., Cohen, J. A., & Deblinger, E. (2014). Trauma-focused cognitive-behavioral therapy. In S. Timmer & A. Urquiza (Eds.), Evidence-based approaches for the treatment of maltreated children: Considering core components and treatment effectiveness (pp. 165–185). Springer Science + Business Media.
https://doi.org/10.1007/978-94-007-7404-9_10